

ОБҐРУНТУВАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В СТУДЕНТСЬКИХ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБОТАХ

Володимир ЧЕРКАСОВ (Кіровоград)

Постановка проблеми. Реформування будь-якої галузі суспільного життя передбачає якісні зміни як організаційного так і змістовного характеру. Інноваційні процеси спрямовані на модернізацію освіти і науки, у певній мірі впливають на зміни в музично-педагогічній галузі. Інтеграція до світового Європейського співтовариства уможливорює створення необхідних умов для підготовки фахівців з напрямку «Музичне мистецтво» конкурентоспроможних на міжнародному ринку праці. Майбутній викладач музичного мистецтва повинен володіти як фаховими компетентностями так і бути спроможним організувати науково-пошукову роботу в певних напрямках наукового дослідження. Цей процес забезпечується взаємодією освіти і науки, спрямовується на якісну підготовку майбутньої наукової еліти нації у вітчизняних педагогічних навчальних закладах різних рівнів акредитації.

Сьогодні взаємодія освіти і науки сприймається як комплексний процес, у якому

студенти педагогічних університетів і викладачі фахових кафедр відіграють провідну роль. У вищих навчальних закладах функціонує достатня кількість студентських наукових товариств, де молодь набуває свій перший досвід організації та проведення науково-дослідної роботи зі студентами, учнями, у колективах різних форм і різних напрямках музично-творчої діяльності. За такої ситуації опанування методикою обґрунтування актуальності теми наукового дослідження є доцільним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз джерел педагогічного та мистецького спрямування підтверджує, що вітчизняними та зарубіжними науковцями Е. Б. Абдулліним, О. О. Апраксіною, Л. О. Безбородовою, А. Г. Болгарським, Л. М. Василенко, Л. О. Куненко, О. В. Лобовою, Л. М. Масол, О. В. Михайличенком, О. В. Ніколаєвою, О. М. Олексюк, В. Ф. Орловим, О. М. Отич, Г. М. Падалкою, І. І. Полубояриною, О. Є. Ребровою, Т. Й. Рейзенкінд,

О. Я. Ростовським, О. П. Рудницькою, Т. Ю. Свистельніковою, Л. В. Школяр різною мірою досліджено та розкрито ті чи ті питання організації науково-дослідної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Тематика нашого наукового пошуку значною мірою доповнює дослідження названих авторів, уможливило усвідомити особливості підходів стосовно обґрунтування актуальності теми наукового дослідження учасниками студентських наукових товариств, які працюють на фахових кафедрах педагогічних університетів і готуються до захисту кваліфікаційних робіт.

Мета статті. Виходячи із заявленої проблематики, мета статті полягає у виявленні основних підходів стосовно обґрунтування актуальності теми наукового дослідження студентами факультетів мистецького спрямування вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У перекладі з латині *actualis* – це сучасне, теперішнє, справжнє, дуже важливе положення сьогодні. Тобто це те, що потрібно зробити невідкладно для розв'язання поставленої проблеми або усунення назрілих протиріч, які нагромаджувалися в музично-освітній галузі. Тож цілком закономірно, що пошукувач повинен обґрунтувати актуальність дослідження й довести, що відбувається в музично-освітній галузі, які стануться зміни після розв'язання конкретної проблеми.

Слід зауважити, що науковці О. М. Пехота та І. П. Єрмакова визначаючи особливості кваліфікаційних робіт із педагогічних дисциплін, уважають: в актуальності дослідження варто показати не тільки своєчасність теми дослідження, а також обґрунтувати його цінність для розвитку теорії та історії вітчизняної науки. Учені зазначають, що слушно довести «доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва, особливо на користь України» [6, с. 188].

Загальновизнано, що актуальність дослідження передусім зумовлена паспортом спеціальності, а також планом науково-дослідної роботи фахової кафедри (якщо це курсова, дипломна чи магістерська робота). Актуальність дослідження кандидатського й докторського рівнів окрім паспорта спеціальності, зумовлена тематикою дослідної цільової комплексної програми кафедри університету, професорсько-викладацький склад якої працює з аспірантами й докторантами.

Як підтверджує досвід, актуальність міститься на одній – двох сторінках кваліфікаційної роботи й доводить значущість проблемної ситуації в контексті глобальних проблем музично-освітньої галузі. Здобувачу необхідно довести місце й роль конкретної

проблематики в загальних процесах інтеграційного спрямування та своєчасність у розвитку теорії і практики музичної освіти.

Професор С. У. Гончаренко наголошував, що «Слід розрізнити актуальність наукового напрямку в цілому й актуальність самої теми всередині певного напрямку» [1, с. 35]. За такої ситуації, наприклад, досліджуючи формування креативності майбутнього вчителя музичного мистецтва, варто довести не тільки значення художньо-естетичного виховання у формуванні духовної сфери особистості, а також переконати наукову спільноту в тому, що формування креативності майбутніх учителів музичного мистецтва повинно позитивно вплинути на якісний рівень художньо-естетичного виховання й формування духовних цінностей сучасної молоді.

Набуття музично-освітньою системою України загальноєвропейських та національних рис потребує все більше наукових досліджень, які відповідали б нагальним потребам і вимогам сьогодення. За такої ситуації вибір теми наукового дослідження з погляду її актуальності й доцільності має спрямовуватися на заповнення прогалів у різних напрямках музично-освітньої діяльності, які відповідають сучасним вимогам модернізації музично-освітньої галузі. Наразі критерієм актуальності повинні бути мобільність, креативність, спрямованість на загальнолюдські та національні цінності.

Не слід забувати й про те, що актуальність дослідження в будь-якому напрямку музично-освітньої галузі повинна мати як теоретичне, так і практичне значення, спрямована на створення програм у розв'язанні суто теоретичних і практичних питань, пов'язаних з розвитком різних інституцій музично-освітньої галузі. Це стосується як професійно-педагогічного становлення фахівців на факультетах мистецького спрямування вищих навчальних закладів, так і художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів, позакласної роботи й діяльності позашкільних виховних закладів мистецького спрямування. Актуальність дослідження повинна мати не тільки теоретичне значення, а також практичне впровадження й практичну цінність.

Тож цілком закономірно, що нагальні потреби виникають у дослідженні й суто практичних проблем, з-поміж яких: узагальнення і запровадження кращих традицій в організації системи музичного виховання молоді різних регіонів України й зарубіжжя, починаючи з давнини й закінчуючи сьогоденням; розробка теорії змісту загальної і музично-педагогічної освіти; дослідження і розробка впливу різних варіантів програм з підготовки фахівців мистецького профілю; розвиток творчих здібностей учнів у процесі запровадження

новітніх музично-педагогічних технологій навчання; сучасні концепції музичного виховання, спрямовані на національне й патріотичне виховання тощо.

Актуальність дослідження визначається обґрунтуванням суперечностей, які спричинили розробку цієї проблематики наукового дослідження. Суперечність як філософська категорія свідчить про те, що два несумісні судження не можуть бути одночасно істиною. Якщо одне судження щось стверджує, то інше те ж саме заперечує. Закон суперечностей забороняє що-небудь стверджувати й те ж саме заперечувати.

Цілком імовірно, що суперечності в музично-освітній галузі можуть виникати між теоретичним обґрунтуванням певної теми дослідження та відкриттям нових фактів і зв'язків у практичній розробці й запровадженні певної проблематики в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів або професійно-педагогічній підготовці фахівців мистецького спрямування. Таким чином, виникають суперечності між теорією і практикою музично-освітнього процесу.

Аналіз стану розвитку музично-педагогічної освіти в Україні уможливує дослідження суперечностей стосовно ґрунтовної розробки в теорії музичної освіти диференційованого підходу щодо розвитку музично-творчих здібностей майбутніх учителів і недостатнім рівнем практичної фахової підготовки студентів педагогічних університетів. Існують суперечності між розвитком у майбутніх учителів музичного мистецтва навичок підбору мелодії на слух і недостатньою розробкою зазначеної проблематики в педагогічній науці. Актуальним сьогодні є оволодіння технологіями використання комп'ютерних програм в інструментуванні та аранжуванні інструментальних і вокальних творів для колективного музикування і недостатнім обґрунтуванням цього напрямку в теорії музичної освіти.

Для обґрунтування актуальності теми дослідження доцільно виявити 2-3 суперечності для дипломної роботи й 3-4 для магістерської. У кандидатських і докторських дисертаційних дослідженнях їхня кількість збільшується відповідно до мети й завдань, які ставить пошукувач. Варто зосереджувати увагу на тому, щоб суперечності не виходили за межі предмета дослідження, не мали декларативний характер і не були перевантажені проблематикою суміжних напрямів дослідження.

Цілком зрозуміло, що суперечності виникають відповідно до намагання дослідника поліпшити ситуацію в певному напрямі музично-освітньої галузі, підняти рівень якості й ефективності заявленої проблематики в музично-освітньому середовищі.

До суперечностей, які виникають на рівні наукових досліджень щодо проблематики, пов'язаної із вирішенням актуальних питань організації навчально-виховного процесу в позашкільних виховних закладах, то актуальними вважаються проблеми розвитку музично-творчих здібностей дітей різних вікових груп засобом залучення їх до різних видів музикування. Тут виникають суперечності між практикою залучення дітей до участі в роботі певного інструментального або фольклорного колективу й недостатньою розробкою зазначеної проблематики в теорії музичної освіти. Наразі виникають суперечності між необхідністю запровадження інтерактивних методів музичного навчання і недостатньою теоретико-методичною підготовкою вчителів та керівників колективів до модернізації змісту навчального процесу.

Отже, суперечності, які виникають в організації наукових досліджень і розробки наукової проблематики, є рушійною силою для розв'язання мети й поставлених завдань. Вони стимулюють процес наукового пошуку й доказовості гіпотези наукового дослідження. Розв'язання виявлених суперечностей сприяє розвитку теорії і практики музично-освітньої галузі, є суттєвим важелем модернізації музично-освітньої системи.

Важливим структурним компонентом наукового дослідження є аналіз стану дослідженості й розробки зазначеного феномена та аналіз педагогічного досвіду й досвіду вчителів-новаторів із зазначеної проблематики. Варто зосередити увагу на тому, які основні положення досліджено зарубіжними й вітчизняними науковцями із заявленої проблематики. Слушно назвати науковців, котрі вивчали та узагальнювали практичний досвід у тій чи тій площині наукового пошуку й здійснили критичний аналіз їхніх наукових праць. Доцільно проаналізувати те, що досліджено із зазначеної проблематики, виявити, до яких висновків прийшли науковці, які структурні компоненти досліджуваного феномена розкриті повною мірою, що залишилися без уваги.

До переліку першоджерел треба віднести не тільки монографічні дослідження і навчально-методичні посібники, а також архівні матеріали, які свідчать про становлення того чи того історичного явища, презентують динаміку розвитку певних історичних, психолого-педагогічних, музикознавчих та мистецтвознавчих процесів. Саме об'єктивний підхід до аналізу досліджуваної проблеми й критичний аналіз того, що зроблено й до чого необхідно прагнути дасть змогу досліднику виявити «білі плями» та напрями, які ще не досліджено. Матеріали аналізу варто систематизувати й привести в логічний зв'язок і послідовність.

Залежно від концепції дослідження не доцільно давати їх відповідно до років видання. Критичний аналіз першоджерел слід об'єднувати у відповідні блоки за певними напрямками наукового пошуку.

Так, наприклад, досліджуючи формування компетентнісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва, варто проаналізувати й критично узагальнити праці вітчизняних науковців у галузі музично-педагогічної освіти, а саме: А. В. Козир, О. В. Лобової, Л. М. Масол, О. В. Михайличенка, О. М. Олексюк, В. Ф. Орлова, О. М. Отич, Г. М. Падалки, Е. П. Печерської, О. Я. Ростовського, О. П. Рудницької, Н. А. Сегеди, Т. П. Танько, В. Ф. Черкасова, О. П. Щолокової, зарубіжних дослідників, з-поміж яких: Е. Б. Абдуллін, О. О. Апраксина, Ю. Б. Алієв, Л. О. Безбородова, В. К. Белобородова, Д. Б. Кабалецький, О. В. Ніколаєва, М. С. Осеннева, Г. С. Рігіна, В. М. Шацька, які досліджували зазначену проблематику. Доцільно проаналізувати різні підходи до визначення сутності того чи іншого поняття, виявити складові й педагогічні умови, упровадження яких сприяло б підвищенню якості досліджуваного феномена.

Не слід забувати й про взаємозв'язок теми дослідження з іншими науками, як-от: філософією, соціологією, психологією, мистецтвознавством, музикознавством. Варто критично проаналізувати теоретичний доробок і практичний досвід науковців різних галузей знань для виявлення актуальності й доцільності теми дослідження, стану дослідженості й розробки. Наприкінці здобувач повинен дійти до висновку, що його тема не розроблена або розроблена частково, а можливо, розроблена в іншому аспекті й потребує подальшого вивчення.

Висновки. Підсумовуючи, слід визнати, що обґрунтування актуальності теми кваліфікаційного дослідження передбачає доведення своєчасності та доцільності теми дослідження для розвитку теорії і практики вітчизняної науки; обґрунтування суперечностей, які спричинили розробку певної проблематики наукового пошуку; аналіз стану дослідженості й розробки та аналіз педагогічного досвіду із відповідної проблематики. Перспективи подальших наукових розвідок зумовлені опануванням основних складових обґрунтування теми кваліфікаційної роботи студентів та магістрів факультетів мистецького спрямування вищих педагогічних навчальних закладів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко – Київ: Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
2. Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. Учеб.

пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – 6-е изд., стер. М.: Издательский центр «Академия» 2010. – 208 с.

3. Кловак Г. Т. Основи педагогічних досліджень: навчальний посібник для вищих педагогічних навчальних закладів / Г. Т. Кловак. – Чернігів: Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. – 260 с.

4. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. – 5-е вид. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 2008. – 240 с.

5. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень / П. Г. Лузан, І. В. Сопівник, С. В. Виговська. – К.: НАКККІМ, 2010. – 270 с.

6. Пехота О. М., Єрмакова І. П. Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи: навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, І. П. Єрмакова. – Миколаїв: Іліон, 2012. – 340 с. – (Серія «Педагогічна освіта – ХХІ»)

7. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 208 с. (Альма-матер)

8. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Слово», 2006. – 240 с.

9. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник] / Володимир Черкасов. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 528 с.

BIBLIOGRAFIYA

1. Goncharenko S. U. Pedagogichni doslidzhennia : Metodichni porady molodim naukovcyziam / S. U. Goncharenko – Kyev : Vinnicya : DOV «Vinnicya», 2008. – 278 s.

2. Zagvyazinskij V. I., Atakhanov R. Metodologiya i metody psikhologo- pedagogicheskogo issledovaniya. Ucheb. posobie dlya stud. Vysch. Ped. Ycheb. Zavedenij. – 6-e izd., ster. M.: Izdatelskij cenztr «Akademij» 2010. – 208 s.

3. Klovak G. T. Osnovi pedagogichnikh doslidzhen: navchalniy posibnik dlya vichhkh pedagogichnikh navchalnih zakladiv / G. T. Klovak. – Chernigiv: Chernigivskiy derzhavniy cenztr naukovno-tehnichnoyi i iekonomichnoyi informaczii, 2003. – 260 s.

4. Kovalchuk V. V., Moiseev L. M. Osnovi naukovikh doslidzhen : Navchalniy posibnik. – 5-e vyd. – K.: «Vydavnychyj dim «Profesional», 2008. – 2008. – 240 s.

5. Luzan P. G. Osnovi naukovno-pedagogichnikh doslidzhen / P. G. Luzan, I. V. Sjpivnik, S. V. Bigovska. – K.: NAKKKIM, 2010. – 270 s.

6. Pekhota O. M., Ermakova I. P. Osnovi pedagogichnikh doslidzhen : vid Pekhota, I. P. Ermakova. – Mykolayiv: Ilion, 2012. – 340 s. – (Seriya «Pedagogichna osvita – XXI»)

7. Filonenko A. S. Osnovi naukovikh doslidzhen. Konspekt lekezij:

8. Navchalniy posibnik. – K.: Akademvidav, 2005. – 208 s. (Alma-mater)

9. Tsekhmistrova G. S. Osnovi naukovikh doslidzhen. Navchalniy posibnik. – K.: Vidavnychyj dim «Slovo», 2006. – 240 s.

10. Cherkasov V. F. Teoriya i metodika myzichnoi osviti: [pidruchnik] / Volodimir Cherkasov. – Kirovograd: RVV KDPU im. V. Vinnichenka, 2014. – 528 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Черкасов Володимир Федорович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні, професійно-педагогічна підготовка вчителів мистецьких дисциплін, теорія і методика музичної освіти, формування естетичної культури особистості.